

Трибуна молодого ученого

УДК: 9(45747): 614.46

ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРЧЕНСЬКОГО КАРАНТИННОГО ОКРУГУ У ДРУГІЙ ПОЛОВІНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Вороніна Є. О.

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна

Досліджується складний процес відновлення Керченського карантину після Кримської війни та умови подальшої діяльності Керченського карантинного округу у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. Визначено його особливий склад, основні напрямки діяльності, вплив на карантинну справу міжнародних санітарних конвенцій ратифікованих Російською імперією у досліджуваній період.

Ключові слова: карантинний округ, Керч, Крим, особливий склад, діяльність.

Актуальність обраної проблеми дослідження обумовлюється необхідністю вдосконалення діючого комплексу анти епідеміологічного законодавства, взаємодії державних служб (митної, прикордонної, медичної) потребою в аналізі і використанні значного вітчизняного і зарубіжного досвіду діяльності в цій сфері, аналізу вживаних раніше заходів і оцінка їх ефективності, зокрема на прикладі створення спеціальної карантинної служби в Російській імперії і галузевого законодавства.

Звертаючись до історіографії проблеми, вкажемо, що загалом у виявлених нами роботах розглядаються дотично окремі аспекти створення і діяльності карантинних служб, установ і відповідного галузевого законодавства. При цьому історіографія проблеми представлена роботами учених з імперського і до сучасного періодів. Серед них, очевидно, слід зазначити праці таких дослідників як Змерзлий Б.В., Ерісман, Галанін М.І., Черкаський Б.Л., Сергієв В.П., Ладний І.Д., Щепін О.П., Єрмаков В.В., Прістанськова Н.І. [1-8]. У більшості випадків ці учені розглядають медичні аспекти профілактики і попередження розповсюдження епідеміологічних захворювань, окремі карантинні заходи. І лише в працях Б.В. Змерзлого і Н.І. Прістанської ми знаходимо спробу систематизації російського законодавства досліджуваного періоду у галузі управління медициною і, деякі особливості регулювання карантинної служби, створення мережі карантинних установ на Півдні України. У той же час, проблема діяльності карантинних установ в умовах другої половини ХІХ в. недосліджена.

Період після закінчення Кримської війни був вельми непростим в роботі карантинних установ Таврійської губернії. З одного боку, Росія була змушена була піти на значне спрощення діяльності своїх установ в цій сфері, через що був прийнятий карантинний статут 1866 р., з іншого боку, регулярні міжнародні санітарні конференції, своїми рішення кожного разу ставили під загрозу само існування карантинних закладів в їх колишньому вигляді. При цьому небезпека проникнення через порти Чорного і Азовського морів небезпечних захворювань зберігалася на вельми високому рівні, а діяльність карантинних установ в регіоні, через руйнування в роки

війни практично всіх їх будівель, знаходилася на вельми низькому рівні. Проблеми також доповнювалися загальним поганим станом фінансів держави, яка боячись зайвих витрат не наважувалася виділити істотні кошти на ремонт карантинних будівель.

Формально, карантинні установи під час Кримської війни не припиняли своє функціонування, просто багато з них покинули місце свого розташування. З початком же мирних переговорів вони за наказом повернулися на місця.

З введенням основних змін за статутом 1866 р., станом на 1871 р. знаходимо наступних службовців карантинних закладів в Таврійській губернії. Карантинний округ Феодосії: начальник округу: статський радник, доктор медицини Ф.І. Пекарський. Старший лікар Ф.Ф. Ергардт, молодший лікар С.Д.Тірютін. Капітан порту К.Е. Сутовський. Директор карантинного будинку А.І. Стріхін. Комісари: І.П. Тамара, А.А. Каганлі. Перекладач В.О. Руссен. Діловод і скарбник М.А. Каганлі. Повивальна бабця М.Ф. Шафрановська.

Свпаторійське агенство. Агент, статський радник, штаб-лікар І.Ф. Мисловський. Комісар І.А. Дулов. Севастопольське агенство. Агент, лікар Ю.К. Вель, комісар К.С. Деламурье. Піврота Феодосійської Карантинної варті. Командир поручик С.М. Страхович, підпоручик Т.Ф. Кравченко, прапорщик Я.Е. Тахтаєв [9, с. 84].

Керченський округ. Начальник округу дійсний статський радник А.П. Савіцький. Старший лікар К.М. Крокко. Директор карантинного будинку Н.Е. Вуськодіч-Кульов. Комісари: В.Н. Шпілярський, А.І. Щепотьев. Капітан над портом, капітан 1 рангу В.М. Сухомлін. Його помічник К.Н. Михайлопуло. Перекладачі А.І. Тріполітов, В.С. Латишев. Справочинець В.П. де-Сілла. Його помічник С.А. Дзбановський. Повивальна бабця П.Х. Павлінська [9, с. 85].

Керченська піврота Карантинної варті. Командир штаб-капітан Л.М. Краєвський, субалтер офіцери поручик Д.Д. Задворецький, А.Ф. Михайлов [9, с. 85].

Звертаючись до вивчення історії карантинних установ в цей період, логічно буде обрати для цього найбільш важливе з них і, таке, що найбільш постраждало в роки війни – Керченський портовий карантин, Керченського карантинного округу. Необхідно відзначити, що листування про відновлення і споруду будівель Керченського карантину після руйнувань Кримської війни, було почате місцевим карантинним керівництвом ще в 1858 р., але безрезультатно. З перетворенням карантинної частини в Новоросійському краю, згідно прийнятому 1 березня 1866 р. Карантинного статуту, генерал-губернатор Коцебу визнав за необхідне відновити Керченський карантин [10, арк. 6].

Окрім лих війни, додали руйнувань і природні катаклізми. Так, 14 березня 1867 р., директор Керченського карантинного будинку докладав начальникові Керченського карантинного округу про вельми серйозні пошкодження в будівлях карантину від бурі 12-13 березня. Звалилася частина зовнішньої огорожі, 13 аршин стіни колишнього товарного навісу впало в море, на дахах окурних було вивернуто і побито черепицю [11, арк. 1]. І це крім того, що багато будівель і так звалилися, а інші покосилися і готові були звалитися, оскільки не були відремонтовані ще після Кримської війни. Не відремонтували будівлі директора карантину, будинок для досліджень, квартири для приміщення капітана порту [11, арк. 4-4 зв.]. Виходячи з цього звернення Керч-Єнікальський градоначальник, 28 березня 1867 р. наказав начальникові Керченського карантинного округу Савіцькому скласти кошторис на всі необхідні роботи по карантину [11, арк. 6 зв.]. Для їх виконання, 23 червня 1867 р. місь-

кий архітектор Покровський надав генеральний план карантину начальникові карантинного округу [11, арк. 11].

Савіцький пропонував відновити будинок правління карантину, будинок з 4 кварталами для чиновників карантину, аптеку з квартирою для аптекаря, дім з 6 номерами для пасажирських покоїв, нове кладовище, будинок для провітрювання бавовняного паперу [11, арк. 17]. Враховуючи, що Савіцький пропонував відновити лише частину будівель карантину, то 7 липня градоначальник зажадав пояснень, чому і конкретно які будівлі вимагають негайного відновлення. Тільки вивчивши ситуацію особисто, градоначальник 8 серпня 1867 р. зібрався надати прохання генерал-губернатору про відновлення карантинних споруд [11, арк. 11].

Через те, що справа відновлення застопорилася, у вересні 1874 р., Савіцький писав Керч-Снікольському градоначальникові про необхідність підготовки карантину до роботи, оскільки, в околицях Бенгазі з'явилася чумна зараза. При цьому карантин був абсолютно не готовий до широкомасштабних дій. Враховуючи, що в порт Керчі приходило 1850 судів в рік, частину з них доводилося відправляти в непристосований для цього карантин Феодосії [10, арк. 6]. Савіцький відзначав, що карантин у Феодосії малий, та і знаходився в місті, тобто розширити його можливості не було. У той же час Керченський карантин розташовувався в 4 верстах від міста, чим вже хоча б забезпечував його безпеку [10, арк. 3]. Він також указував, що карантин Феодосії створювався переважно для торгівлі кримських татар з Мало-Азіатською Туреччиною і міг прийняти на очищення одночасно не більше 4 судів. При появі чуми, зі значним збільшенням об'єму роботи щодо кораблів які ішли через Керченську протоку в Азовське море, не справляться ні Феодосійський ні Одеський карантини. Крім того, останніми роками з'явилася практика приїзду з Анатолії до Росії маси чорнороб, до 300 душ щодня. У разі небезпеки заховрювань їх також очищати було ніде [10, арк. 18]. Виходячи з вищезазначеного, Савіцький просив перш за все відновити чумний квартал, переговорні, опитові, приміщення для команд-веслярів і інших нижніх чинів [10, арк. 3 зв. – 7].

Багато в чому через те, що градоначальник в лютому і березні 1875 р. давав особисті вказівки по карантинних спорудах архітекторові Гаскету, їх план і кошторис довго не могли розробити [178, арк. 9, 11]. Втім, Савіцький зумів довести справу до царя, проте це мало допомогло. 24 червня 1876 р. керченський градоначальник генерал-майор Вей писав йому, що цар наказав відкласти відновлення Керченських карантинів до закінчення переговорів про висновок Віденської санітарної конференції 1874 р. і можливого, у зв'язку з цим, подальшого перегляду карантинного статуту. Але при цьому було наказано подати негайно міркування «о временних карантинних устрйоствах для Азовского моря» [10, арк. 21].

Розуміючи що більшого не добитися, Савіцький відповів, що багато будівель карантину ним вже були відновлені, а якщо до цього додати ще декілька, то карантин зможе почати нормальну роботу [10, арк. 22]. Для розгляду питання про необхідні карантинні споруди в Керченському карантині, градоначальник створив комісію з начальника Керченського карантинного округу, директора Керченського карантинного будинку, архітектора і командира керченської півроти карантинної варті. Її перше засідання було призначене на 31 червня 1876 р. [10, арк. 23].

Підготовлений в результаті цієї роботи кошторис (на 115108 крб. 21 $\frac{3}{4}$ коп.) і плани були надані міністрові внутрішніх справ, а той, у свою чергу, направив їх на

розгляд технічного будівельного комітету. При цьому, виходячи з об'ємів фінансування, міністр вирішив обмежитися виправленням лише 3 карантинних будівель, а судна підозрілі і заражені чумою відправляти в карантини Феодосії і Керчі [10, арк. 27]. Всього ж було виділено на ремонт з міністерства 17363 крб. 33 коп. сріблом [10, арк. 31]. Виходячи з цієї суми, 17 жовтня 1877 р. відбулися публічні торги на споруду будівель в управлінні Керченського карантинного округу. Учасникам пропонували за ці кошти збудувати: «1) каменного двухэтажного дома для канцелярии капитана порта и каменной ограды с 3 воротами; 2) возобновление зданий переговорной, опросной, для переводчиков, окурки бумаг и проч., с галереей и кладовой с кладовой маркитанту; устройство очага для сжигания сора и постройка помещения для предварительного опроса шкиперов, равно оград решетчатых с воротами. 3) постройка 2 деревянных пристаней» [10, арк. 35].

Мабуть, необхідно відзначити і те, що Віденська санітарна конференція 1874 р. зобов'язала ліквідувати карантини проти холери, зокрема в портах Чорного моря. Ці установи були визнані необхідними лише в Каспійському морі, а саме в Баку і Астрахані. У Чорному ж морі пропонувалося обмежитися лише системою медичних ревізій, тобто лікарських оглядів. З питання ж про збереження карантинів проти чуми, конференція до єдиної думки не прийшла. У той же час делегати Константинопольської конференції, з оглядкою на регулярні спалахи чуми в Азії, прийшли до думки про необхідності збереження широкої мережі карантинних установ в басейні Чорного моря, до російських берегів якого приходило в цей час близько 4000 судів в рік [12, арк. 1-4].

Виходячи з цього, карантинні установи опинилися в «підвішеному» стані, з одного боку над ними висіла загроза ліквідації, з іншою ж, необхідність їх існування підтверджувалася світовою медичною практикою.

Варто вказати, що в цей період, в 1876 р., в Керченському карантинному окрузі були наступні службовці: начальник округу статський радник Андрій Павлович Савіцький [13, арк. 3]. Старший лікар Керченського окружного карантину, надвірний радник Людвіг Михайлович Джіаммальва [13, арк. 15]. Молодший лікар Керченського окружного карантину, надвірний радник Олександр Ілліч Васильєв [13, арк. 20]. Капітан Керченського карантинного порту, капітан 1 рангу Василь Мойсейович Сухомлін (на цій посаді з 1868 р.) [13, арк. 22]. Помічник капітана Керченського порту окружного карантину, колезький асесор Костянтин Миколайович Михайлопуло [13, арк. 33]. Директор Керченського карантинного будинку колезький радник Микола Єгорович Вуськович-Кульов [13, арк. 41]. Комісари Керченського окружного карантину колезький асесор Степан Андрійович Дзбановський, колезький асесор Василь Миколайович Шпілярський і губернський секретар Андрій Іванович Щепотьєв [13, арк. 54, 59, 68]. Перекладачі Керченського окружного карантину колезькі асесори Василь Степанович Латишев і Олександр Кирилович Тріполітов [13, арк. 76, 81]. Діловод і скарбник Керченського окружного карантину надвірний радник Іван Полідорвіч де-Силла [181, арк. 91]. Помічник діловода і ексектор губернський секретар Василь Петрович Будський [13, арк. 100]. Повивальна бабця Пелагея Христофорівна Павлінська [13, арк. 107].

Постійна загроза ліквідація карантинних установ, у зв'язку з можливою реорганізацією цієї служби вносила значні коректування до їх діяльності. Як ми вже звертали увагу, на ремонт і розвиток карантиннов виділялося мінімум коштів, до того ж

під постійною загорою звільнення знаходився їх особовий склад. Цей чинник приводив до нервозності у взаєминах керівників карантинних округів. Так, наприклад, коли в 1883 р. начальник Феодосійського карантинного округу запропонував організувати приватний з'їзд начальників Одеського, Керченського і Феодосійського карантинних округів для обговорення питань про єдність карантинних дій, цю ідею підтримали Таврійський губернатор і Новоросійський і Бессарабський генерал-губернатор, але Савіцький відповів, що не бачить в цьому необхідності, оскільки йому абсолютно зрозуміли всі положення діючого карантинного статуту. Так замість сумісних дій розсварилися керівники двох довоколишніх карантинних округів, які повинні були б тісно взаємодіяти [14, арк. 1-6].

З іншого боку, можливо позиція А.П. Савіцького обумовлювалася скоріше особистими причинами – похилий вік, підготовка до відходу на пенсію. Зокрема, нам відомо, що трапилося це на початку 1885 р., замість нього ж начальником Керченського карантинного округу 8 квітня 1885 р. був призначений Васильєв [15, арк. 1, 12]. До цього ж року відбулися і певні зміни серед службовців округу. Старший лікар окружного карантину Торопьяно [15, арк. 23], а молодший П. Міловзоров [183, арк. 29]. Капітаном Керченського карантинного порту залишився (вже контр-адмірл) Сухомлін [183, арк. 31], його помічник – Михайлопуло [15, арк. 43]. Директор Керченського карантинного будинку Вуськовіч-Кульов [15, арк. 50], комісари Дзбановський і Куражінський [15, арк. 86], перекладачі Латишев і Тріполітов, діловод і скарбник – де-Сілла [15, арк. 105]. Його помічником і екзетором був Шилов [15, арк. 113]. Посаду повивальної бабці, як і раніше, займала Павлінська [15, арк. 122]. Серед канцеляристів знаходимо Тарасева, Буділовського і сина бувшого начальника округу, Миколу Андрійовича Савіцького [15, арк. 130, 132, 125].

Останньою точкою розвитку карантинних установ взагалі, і Керченського карантинного округу зокрема у Російській імперії стало прийняття 21 березня 1910 р. закону «О введении новых штатов карантинных учреждений северного побережья Черного моря» (№33245). Ним передбачалося затвердження штатів морських лікарсько-наглядових станцій і пунктів Північного побережжя Чорного моря, з ліквідацією всіх раніше діючих карантинних установ [16, с. 326-327].

Список використаних джерел і літератури:

1. Эрисман. Холера. Эпидемиология и профилактика / Эрисман. – М., 1893. – 150 с.
2. Галанин М.И. Мероприятия против холеры русского и иностранных правительств / М.И. Галанин. – СПб., 1892. – 178 с.
3. Черкасский Б.Л. Эпидемиологические аспекты международной миграции населения / Б.Л. Черкасский, В.П. Сергиев, И.Д. Ладный. – М.: Медицина, 1984. – 285 с.
4. Щепин О.П. Международный карантин / О.П. Щепин, В.В. Ермаков. – М.: Медицина, 1982. – 320 с.
5. Пристанкова Н.И. Систематизация врачебно-санитарного законодательства в первой половине XIX в. / Пристанкова Наталья Ивановна // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена. Аспирантские тетради. – 2007. – №9 (20). – С. 95-99.
6. Пристанкова Н.И. Систематизация врачебно-санитарного законодательства в первой половине XIX века Н.И. Пристанкова / Н.И. Пристанкова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Аспирантские тетради. 2006. – № 9 (27). – С. 123-139.
7. Змерзлий Б.В. Створення карантинних установ в Криму у кінці XVIII – початку XIX ст.) / Б.В. Змерзлий // Часопис Київського університету права. – 2012. – №1. – С. 18-23.
8. Змерзлий Б.В. Частные карантинные в институте карантинной службы Российской империи в XIX в. / Б.В. Змерзлий // Часопис Київського університету права. – 2012. – №2. – С. 10-14.
9. Нороссийский календарь на 1872 высокосный год, издаваемый канцелярией Новороссийского и Бессарабского Генерал-губернатора. – Одесса, 1871. – 204 с.
10. Державний Архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК), ф. 242, оп. 1, спр. 10. О возобновлении Керченского карантинного округа. 7.09.1874 – 8.10.1877 г. 44 арк.

11. Там само, ф. 242, оп. 1, спр. 1. О возобновлении некоторых карантинных зданий и об исправлении карантинной ограды. 24.03.1867 – 12.02.1868 гг. 30 арк.

12. Там само, ф. 242, оп. 1, спр. 13. Относительно очистительных карантинных при Черном море. 2.06.1878 г. 4 арк.

13. Там само, ф. 242, оп. 1, спр. 14. Формулярные списки о службе чиновников Керченского карантинного округа. 1878 г. 110 арк.

14. Там само, ф. 242, оп. 1, спр. 41. О назначении частного съезда начальников карантинных округов: Одесского, Керченского и Феодосийского, для обсуждения вопросов о единстве действий. 31.01 – 18.02.1883 г. 6 арк.

15. Там само, ф. 242, оп. 1, спр. 95. Формулярные списки о службе чинов Керченского карантинного округа. 1885 г. 138 арк.

16. Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье. Т. XXX. 1910 г. Отделение 1. – СПб, 1913. – 1408 с.

Воронина Е.О. Деятельность Керченского карантинного округа во второй половине XIX – началу XX ст. / Е.О. Воронина // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 1. – С. 344-349.

Исследуется сложный процесс возобновления Керченского карантинного округа после Крымской войны и условия последующей деятельности Керченского карантинного округа во второй половине XIX – началу XX ст. Определен его личный состав, основные направления деятельности, влияние на карантинное дело международных санитарных конвенций ратифицированных Российской империей в исследуемый период.

Ключевые слова: карантинный округ, Керчь, Крым, личный состав, деятельность.

Voronina E.O. Activity of the Kerch quarantine district in the second half XIX – to beginning of XX item / E.O. Voronina // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2013. – Vol. 26 (65). № 1. – P. 344-349.

The difficult process of proceeding in the Kerch quarantine is probed after Crimean war and condition of subsequent activity of the Kerch quarantine district in the second half XIX – to beginning of XX item Certainly him the special composition, basic directions of activity, influence on quarantine business of international sanitary conventions of ratified by the Russian empire in a probed period.

Keywords: quarantine district, Kerch, Crimea, special composition, activity.